

*Машика В. П.,**аспірант**Академії праці, соціальних відносин і туризму*

ПРЕДСТАВНИЦТВО СВИДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Анотація. У статті приділено увагу такому учаснику кримінально-процесуальної діяльності, як свідок, який має низку процесуальних прав та обов'язків, але не в повному обсязі може їх реалізувати через відсутність спеціальних знань. У такому разі, дотримуючись положень КПК України, слід надати повноцінну можливість реалізації прав свідків у кримінальному провадженні. Дослідженням питанням представництва свідків займалися такі науковці, як В.В. Заборовський, Т.О. Закревська, Л. Коваленко, Т.В. Корчева, О.М. Крукевич, О.В. Лепей, В.М. Лушпієнко, Ю.В. Милоненко, В. Ортинський, С.В. Рокунь, які стверджують, що вказане питання потребує додаткового нормативно-правового регулювання та внесення законодавчих змін.

Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань. Інститут захисту прав та інтересів свідків у кримінальному провадженні є незахищеним, а тому свідки відмовляються повною мірою надавати інформацію для органу досудового розслідування. За допомогою інформації, яку свідок повідомить слідчому/дознавачу, останні мають можливість активізувати розслідування, встановити осіб, причетних до скоєння кримінального правопорушення.

Адвокат у кримінальному провадженні може мати статус представника, адвоката та захисника, у зв'язку з чим виконує різні процесуальні функції. На практиці адвокати на етапі надання правової допомоги свідку в кримінальному провадженні часто ототожнюють своє положення і процесуальний статус зі статусом захисника, унаслідок цього зловживаючи своїми процесуальними правами.

Існують процесуальні проблеми, які пов'язані з реалізацією гарантій свідка (малолітнього, неповнолітнього, повнолітнього). Труднощі пов'язані з відсутністю правової регламентації представництва свідка.

Необхідно врегулювати на законодавчому рівні питання залучення представника свідка для реалізації повноважень.

Ключові слова: свідок, адвокат, розслідування, допит, представництво.

Постановка проблеми. Розслідування кримінального провадження передбачає проведення низки слідчих (процесуальних) дій, у тому числі проведення допиту свідків. Такий суб'єкт, як свідок, володіє необхідною для органу досудового розслідування інформацією. У судовому провадженні показання свідка сприймаються судом особисто. На будь-якій стадії кримінального провадження свідок має можливість залучити представника, який вирішить питання надання правової допомоги.

Існують процесуальні проблеми, які пов'язані з реалізацією гарантій свідка (малолітнього, неповнолітнього, повноліт-

нього). Труднощі пов'язані з відсутністю правової регламентації представництва свідка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті порушеної проблематики важливо відзначити, що одним із суб'єктів кримінального провадження є свідок, який наділений низкою процесуальних прав та обов'язків. При цьому свідок не має можливості повною мірою реалізувати свої процесуальні можливості через представників. Тематиці представництва свідка присвячено низку наукових праць, зокрема ці питання розглянуто в роботах таких науковців, як В.В. Заборовський, Л. Коваленко, Т.В. Корчева, О.М. Крукевич, В.М. Лушпієнко, Ю.В. Милоненко, С.В. Рокунь та ін.

Незважаючи на наявність окремих досліджень із проблематики представництва свідка у кримінальному провадженні, багато питань залишаються невирішеними та малодослідженими, що визначає актуальність тематики. Указане питання потребує додаткового законодавчого регулювання шляхом внесення змін до кримінально-процесуального законодавства.

Метою статті є дослідження положень кримінально-процесуального законодавства в частині надання правової допомоги такому учаснику кримінального провадження, як свідок; дослідження процесу реалізації прав та обов'язків свідка через представників; установа осіб, які мають право бути представниками свідків у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження і яка викликана для давання показань (ст. 65 КПК). Свідок має право користуватися під час давання показань та участі в проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката, повноваження якого підтверджуються положеннями ст. 50 КПК (свідцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю, ордер, договір із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги) (п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК) [1].

О.М. Крукевич дала визначення поняття «допит дитини» та вказала на те, що така процесуальна дія є частиною правосуддя, з яким вона стикається, а тому сам допит дитини має відповідати принципам правосуддя, дружнього до дитини, зокрема кожній дитині має бути надана підтримка та професійна допомога під час її допиту.

Виникає складність у тому, що допит неповнолітньої особи на досудовій стадії провадження у будь-якому разі є нервовим для дитини та є стресовою ситуацією. Слід визначити, за яких умов та в якій формі має надаватися підтримка під час такого допиту.

У зв'язку з реалізацією положень ч. 1 ст. 375 КПК «допит малолітнього свідка і, за розсудом суду, неповнолітнього свідка

проводиться в присутності законного представника, педагога чи психолога, за необхідності – лікаря» встановлено, що малолітній свідок і неповнолітній свідок (дитина віком від 14 до 18 років) не наділені рівними правами під час допиту, що прямо суперечить міжнародним стандартам [2, с. 153–154]. Малолітній та неповнолітній свідок у кримінальному провадженні наділяється можливістю залучення її представника, у тому числі педагога, психолога, лікаря.

В.М. Лушпінко зазначив, що вік особи у кримінальному провадженні зумовлює природні причини закріплення додаткових гарантій та свідчить про відмінність неповнолітніх серед інших суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності.

Виділено основні гарантії участі неповнолітнього як свідка у кримінальному провадженні: 1) порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні: повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику (ч. 4 ст. 135 КПК); 2) привід свідка не може бути застосований до неповнолітньої особи (ч. 3 ст. 140 КПК); 3) особливості проведення допиту під час досудового розслідування: 3.1) у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також щодо злочинів, учинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним (ч. 9 ст. 224 КПК); 3.2) проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря, які наділяються обов'язком бути присутніми під час допиту, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання (ч. ч. 1, 4 ст. 226 КПК); 3.3) не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день (ч. 2 ст. 226 КПК); 3.4) особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання (ч. 3 ст. 226 КПК); 3.5) можливість проведення допиту під час досудового розслідування у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) (ч. 1 ст. 232 КПК); 4) особливості проведення допиту у судовому провадженні: 4.1) допит малолітнього свідка в усіх випадках проводиться в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря, яким роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми під час допиту, а також право протестувати проти запитань та ставити запитання. Головуючий має право відвести поставлене питання (ч. 1 ст. 354 КПК); 4.2) за розсудом суду допит неповнолітнього свідка може проводитися в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря (ч. 1 ст. 354 КПК); 4.3) свідку, який не досяг шістнадцятирічного віку, головуєчий роз'яснює обов'язок про необхідність давати правдиві показання, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання, і не приводить до присяги (ч. 2 ст. 354 КПК); 4.4) можливість проведення допиту під час судового провадження у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення (дистанційне судове провадження) (ч. 1 ст. 336 КПК, ч. 4 ст. 354 КПК) [3, с. 93–94]. Неухильне дотримання гарантій неповнолітнього свідка слугує

підставою сприйняття показань судом та закріплення їх у протоколі допиту.

Л. Коваленко наголошує, що серед способів одержання від неповнолітнього свідка будь-яких показань є його безпосередній допит. Характерні для неповнолітніх фізіологічні та психологічні особливості не вважаються перешкодою для допиту, адже це не психічні вади, хоча вони, без сумніву, впливають на процес формування і давання показань. Важливо під час вибору психолога, педагога або лікаря підходити до цих питань не формально, а враховувати стаж, кваліфікацію, освіту. Зазначене питання потребує додаткового нормативно-правового регулювання та внесення законодавчих змін.

Потребує додаткового законодавчого закріплення механізм допиту неповнолітнього свідка, а саме: можливість використання спеціально обладнаної кімнати для проведення допиту, у якій створюється необхідна атмосфера без додаткового стресу для неповнолітньої особи; проведення допиту в режимі відеоконференції (із залученням усіх осіб) із метою подальшого використання такого допиту в суді без виклику особи; створення чіткого плану допиту для отримання максимальної кількості інформації, що допоможе уникнути проведення повторних процесуальних дій [4, с. 76].

Слід враховувати психологічні особливості особи, яка допитується, вибравши максимально сприятливі умови для отримання правдивих свідчень від неповнолітнього свідка. Необхідно дотримуватися процесуальних та психологічних умов проведення допиту: залучити всіх обов'язкових учасників процесуальної дії; створити позитивну атмосферу; визначити перелік питань.

Із метою облаштування спеціально обладнаних кімнат допиту неповнолітніх свідків слід вивести питання на більш глобальний рівень, проводити дослідження із залученням психологів та педагогів. Таке дослідження має підтвердити або спростувати необхідність таких кімнат. При цьому фінансування такого проекту значне.

Ю.В. Милоненко стверджує, що у кримінально-процесуальному законодавстві відсутній інститут захисту прав та інтересів свідка, що призводить до відмови дачі показань та подальшої співпраці з органами досудового розслідування. Така ситуація призводить до гальмування кримінального провадження і перешкоджає реалізації завдань кримінального процесу [5, с. 399]. Свідки не почувають себе захищеними під час реалізації обов'язку щодо дачі показань.

С.В. Рокунь дослідив питання представництва свідка та зауважив, що доцільно внести зміни та доповнити кодекс статтею «Адвокат, який надає правову допомогу свідку», основним змістом якої є таке: 1. Адвокатом, який надає правову допомогу свідку, є особа, повноваження якої підтверджено в порядку, передбаченому ст. 50 КПК. 2. Адвокат має право: 1) бути присутнім та брати участь у проведенні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які проводяться за участю свідка; 2) ознайомлюватися зі змістом протоколів слідчих (розшукових) дій, які проводяться за участю свідка, робити письмові зауваження; 3) складати від імені свідка письмові заяви, скарги, клопотання та інші документи правового характеру; 4) подавати клопотання про застосування заходів безпеки до свідка; 5) подавати скарги на рішення, дії, бездіяльність слідчого, прокурора, що стосуються інтересів свідка. 3. Адвокат може бути запрошений

свідком або іншими особами на його прохання або в його інтересах [6, с. 156].

С.В. Рокунь розглянув питання правового статусу особи, який надає правову допомогу свідку у кримінальному провадженні, та висловив основну проблему, яка полягає у недосконалому нормативно-правовому регулюванні правової допомоги свідку. На практиці адвокати на етапі надання правової допомоги свідку в кримінальному провадженні часто ототожнюють своє положення й процесуальний статус зі статусом захисника, унаслідок цього зловживаючи своїми процесуальними правами.

Правова невизначеність у самому КПК України статусу особи, яка надає правничу допомогу свідку, як і статусу захисника, незважаючи на наявність більш широкого визначення прав адвоката в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», у кримінальному процесі зумовлює безліч юридичних колізій [6, с. 157]. Необхідно питання представництва свідків окремо закріпити на законодавчому рівні та врегулювати для усунення процесуальних невідповідностей.

Т.В. Корчева стверджує, що професійна правнича допомога свідку у кримінальному провадженні повинна здійснюватися у формі представництва, яке, як відомо, є одним із видів адвокатської діяльності. Право свідка на запрошення й участь адвоката не може обмежуватися ні процесуальними рамками щодо стадій кримінального провадження, ні в часі, ні в характері спілкування.

Т.В. Корчева вважає, що необхідно передбачити норму, у якій закріплювалися б процесуальні права й обов'язки адвоката – представника свідка, можливість (або заборона) відмови його від участі у кримінальному провадженні (із указівкою підстав для цього), а також право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів, що ведуть кримінальне провадження [7, с. 319]. Більшість науковців підтримує позицію щодо надання адвокату правових підстав представництва у кримінальному провадженні, розширенні процесуальних прав та обов'язків.

В.В. Заборовський указує на те, що адвокат у кримінальному провадженні може мати статус представника, адвоката та захисника, у зв'язку з чим виконує різні процесуальні функції. Невизначеність правового статусу адвоката свідка впливає й на належну реалізацію ним його основної функції щодо надання правової допомоги свідку [8, с. 169]. Урегулювати зазначене питання можливо в умовах визначення правового статусу адвоката свідка, а також на законодавчому рівні визначення кола його повноважень зумовить можливість належної реалізації адвокатом його основної функції щодо надання правової допомоги свідку [8, с. 172].

Т. Закревська зазначає, що потребують подальшого розроблення, а також законодавчого доопрацювання процедура залучення адвоката для свідка та його права й обов'язки як представника [9, с. 79].

В. Ортинський, досліджуючи проблеми захисту свідків у кримінальному провадженні України та зарубіжних країн, дійшов висновку, що одним з основних гарантій довіри до показань свідка є гарантія правової допомоги свідку адвокатом [10, с. 3].

О. Лепей та О. Вакулика пропонують доповнити ст. 78 КПК таким змістом: адвокат не може надавати правову допомогу свідку за наявності підстав для відводу захисника та представ-

ника [11, с. 280]. У цілому науковці підтримують необхідність здійснення адвокатом представницьких повноважень свідка.

Висновки. Свідок у кримінальному провадженні є обов'язковим учасником кримінально-процесуальної діяльності, водночас свідок – найменш захищений учасник кримінального провадження. Під час реалізації прав та обов'язків свідка останній має право користуватися у процесі давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката, повноваження якого підтверджуються відповідно до кримінально-процесуального закону. Своєю чергою, адвокат у кримінальному провадженні може мати статус представника, адвоката та захисника, у зв'язку з чим виконує різні процесуальні функції. Слід урегулювати на законодавчому рівні питання залучення представника свідка для реалізації повноважень.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.04.2010 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 43. Ст. 348.
2. Крукевич О.М. Участь неповнолітнього свідка у кримінальному судочинстві. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 152–159.
3. Лушпінко В.М. Особливості участі неповнолітніх осіб як свідків у кримінальному провадженні України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. С. 92–97.
4. Коваленко Л. Підготовка до допиту неповнолітнього свідка в судовому кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 4. С. 71–78.
5. Милоненко Ю.В. Процесуальний захист прав свідка: міжнародний досвід. *Молодий вчений*. 2019. № 4. С. 399–402.
6. Рокунь С.В. Проблеми визначення правового статусу особи, яка надає правову допомогу свідку в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 155–158.
7. Корчева Т.В. Надання професійної правничої допомоги свідку у кримінальному провадженні як вид адвокатської діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 316–320.
8. Заборовський В.В. Правовий статус адвоката свідка. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 36. С. 169–173.
9. Закревська Т.О. Правовий статус свідка у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 48. С. 78–82.
10. Ортинський В. Захист свідка у кримінальному провадженні: досвід окремих держав та можливості його реалізації в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2020. № 4. С. 1–8.
11. Лепей О.В., Вакулик О.О. Адвокат свідка у кримінальному провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 2. С. 277–281.

Mashyka V. Representation of a witness in criminal proceedings

Summary. The scientific article pays attention to such a participant in criminal procedure as a witness who has a number of procedural rights and responsibilities, but can not fully implement them due to lack of special knowledge. In this case, in accordance with the provisions of the CPC of Ukraine, it is necessary to provide a full opportunity to exercise the rights of witnesses in criminal proceedings. Such scientists as Zaborovsky VV, Zakrevskaya TO, Kovalenko L., Korcheva TV, Krukevich OM, Lepey OV, Lushpnenko VM,

Milonenko Yu were engaged in research on the issue of witness representation. .V., Ortynsky V., Rokun SV, who argue that this issue requires additional legal regulation and legislative changes.

A witness is a natural person who is aware or may be aware of the circumstances to be proved during criminal proceedings and who is summoned to testify. The Institute for the Protection of the Rights and Interests of Witnesses in Criminal Proceedings is vulnerable, which is why witnesses refuse to fully provide information to the pre-trial investigation body. With the help of information provided by the witness to the investigator / investigator, the latter have the opportunity to intensify the investigation; identify persons involved in the commission of a criminal offense.

A lawyer in criminal proceedings may have the status of a representative, lawyer and defense counsel, and therefore performs various procedural functions. In practice, lawyers at the stage of providing legal assistance to a witness in criminal proceedings often equate their position and procedural status with the status of defense counsel, thereby abusing their procedural rights.

There are procedural problems associated with the implementation of the guarantees of the witness (minor, juvenile, adult). Difficulties are related to the lack of legal regulation of witness representation.

The issue of involving a witness representative for the exercise of powers needs to be regulated at the legislative level.

Key words: witness, lawyer, investigation, interrogation, representation.